

Cultuurhistorische inventarisatie provincie Noord-Brabant

Gemeente Geldrop

Inhoud:

1	Woord vooraf	3
2	Criteria	4
3	Werkwijze	7
4	Historische karakteristiek van Geldrop	10
	Landschap	
	Nederzettingen	
	Bebouwing en groenelementen	
5	Overzicht van straten, gebouwen en groenelementen	15
6	Literatuurlijst	23
7	Foto-overzicht	25
8	Kaart gemeente Geldrop (bijlage)	

1 Woord vooraf

Dit overzicht van cultuurhistorisch waardevolle nederzettingen, gebouwen en groenelementen in de gemeente Geldrop, maakt deel uit van een -per gemeente opgezette- en zo "compleet" mogelijke inventarisatie in de provincie Noord-Brabant.

De snelle en vaak ingrijpende veranderingen in het Brabants cultuurlandschap hebben de totstandkoming van een dergelijk overzicht dringend noodzakelijk gemaakt. Te meer omdat deze veranderingen steeds duidelijker kenmerken lijken te vertonen van een massaal afbrokkelingsproces, waarbij veel van wat als karakteristiek-Brabants mag gelden, voorgoed uit het beeld van stad en land dreigt te verdwijnen. Een ontwikkeling, die naar het oordeel van het bestuur van de provincie Noord-Brabant indruist tegen de in brede kring ondersteunde opvatting, dat elementen uit het verleden essentieel zijn voor de verscheidenheid en herkenbaarheid van het heden, en daarmee voor de leefbaarheid in het algemeen.

In weerwil hiervan is deze rapportage niet op de eerste plaats bedoeld als een "document humain", afschoon bekommernis om de toekomst van Brabants verleden het eigenlijke doel van deze uitgave licht dreigt te overstemmen. Dat doel is: het op systematische wijze -aan de hand van een aantal welomschreven criteria- optekenen van wat er in Brabant aan cultuurhistorisch waardevolle objecten aanwezig is, om op grond daarvan de prioriteiten te kunnen bepalen voor een effectief en samenhangend provinciaal monumentenbeleid.

De hier voor u liggende inventarisatie vertegenwoordigt letterlijk een serie momentopnames. Reden waarom de samenstellers het woord "compleet" in de inleidende zin van aanhalingstekens hebben voorzien. Niet zozeer omdat zij zich bij hun rapportage uitdrukkelijk ontslagen wilden zien van de pretentie van volledigheid. Zo'n pretentie zou, alleen al gelet op de betrekkelijkheid van het begrip "cultuurhistorisch waardevol", niet reëel zijn. Veeleer weerspiegelt deze schrijfwijze hun vrees dat, als het afbrokkelingsproces in het huidige, genadeloze tempo doorzet, ook een aantal van de hier opgenomen gegevens snel door de actualiteit zal zijn achterhaald.

Onderzoek en veldwerk voor de hier gepresenteerde inventarisatie vonden plaats in 1981 en werden verricht door drs.

A.J.C. van Leeuwen, drs. N.C.M. Maes en H.Th.M. Ruiter, arch. HBO, allen werkzaam bij de provincie Noord-Brabant. Wijzigingen die zich na die datum voordeden, konden om organisatorische redenen niet meer in deze uitgave worden verwerkt.

's-Hertogenbosch, augustus 1983

2. Criteria

Uit de vele objecten die voor inventarisatie in aanmerking kwamen, moest uiteraard een keus worden gedaan. Dat gebeurde aan de hand van een aantal criteria, die verder in dit hoofdstuk groepsgewijs worden omschreven.

Bij deze criteria wordt het bindend element in veel gevallen gevormd door de "historische karakteristiek" van de nederzetting. Wat wordt daaronder verstaan?

Een nederzetting is, in de hier gebruikte terminologie, een geheel van bebouwing, percelen, wegen en waterlopen, dat in de loop der tijd een meer of minder samenhangende vorm heeft opgeleverd. Het eigen karakter van een nederzetting is het product van een -al dan niet geleidelijke- historische ontwikkeling, die in vele gevallen tot op de dag van vandaag valt af te lezen, zowel aan het ruimtelijk patroon als aan de bebouwing zelf. Dat geldt in beginsel evenzeer voor een oud akkerdorp, als voor een moderne nieuwbouwwijk.

Op zeker moment leidt een reeks van ontwikkelingen tot een situatie, waar de nederzetting voor ons gevoel een uitgesproken eigen vormidentiteit bereikt. Dát moment bepaalt de "historische karakteristiek" van de nederzetting, die dus als het ware de optel- en aftreksom is van een reeks structuurbepalende en structuurversturende ingrepen.

De invloed van dat moment kan zich, meer of minder nadrukkelijk zichtbaar, vaak uitstrekken tot het moment van nu. Zo is voor de landelijke nederzettingen tussen Oirschot en Best de situatie rond het midden van de vorige eeuw nu nog steeds beeldbepalend. Vandaar dat het moment van de historische karakteristiek ook omstreeks dat tijdstip is gekozen. Zowel de middeleeuwse aanleg, als de wijzigingen van na 1850 zijn daarbij als wezenlijke bestanddelen aan te merken.

Een heel ander voorbeeld is de oude vestinggordel van Bergen op Zoom. Daar is een essentieel element in de historische karakteristiek, zoals die rond 1800 bestond, thans niet meer afleesbaar. In die tijd werd de stad sterk gedomineerd door haar uitgebreide vestingswerken. Sinds die echter aan het eind van de vorige eeuw zijn ontmanteld, wordt het huidige beeld bepaald door een parken-, straten- en bebouwingsgordel, die rond 1920 hun uiteindelijke vorm kregen. Daarmee is de historische karakteristiek van ca. 1800 nu dus niet meer relevant voor dit deel van de stad. Die van rond 1920 echter des te meer.

Tegen de achtergrond van deze historische karakteristiek zijn alle objecten afzonderlijk getoetst aan de volgende criteria:

- Architectonische en kunsthistorische criteria

- het object is een goed voorbeeld van een bepaalde stijl of bouwtrant, of van het werk van een bekend architect, stedenbouwkundige of kunstenaar

- het object is gaaf qua stijl en detaillering
- het object vertegenwoordigt een unieke (bouw)-techniek, (bouw)type of is typerend voor de ontwikkeling van de industriële techniek
- het object heeft esthetische waarde op grond van de vorm en detaillering van exterieur en/of interieur.

- Planologische, landschappelijke en stedenbouwkundige criteria

- het object vormt samen met bijgebouwen, kleine artefacten en erfbeplanting of tuinaanleg een karakteristiek geheel
- het object maakt deel uit van een groter historisch geheel of complex
- het object sluit, met name in historisch en geomorfologisch opzicht, aan bij het landschap
- het object maakt deel uit van een gebied met een grote continuïteit, waardoor het historisch patroon van verkaveling, wegen en waterlopen goed geconserveerd is gebleven
- het object vormt een onderdeel van een historische stedenbouwkundige structuur of een historisch nederzettingstype
- het object is karakteristiek voor stad, dorp of streek.

- Sociaal- en cultuurhistorische criteria

- aan het object zijn historische herinneringen verbonden in de ruimste zin van het woord
- het object vertegenwoordigt een aspect van de sociale of economische geschiedenis
- het object is representatief voor een bepaalde fase in de ontwikkeling van dorp, stad of streek.

Afhankelijk van de situatie en de aard van het object, was het ene criterium bij de selectie meer bepalend dan het andere.

Zo kan men zich voorstellen dat bij een eenvoudige voorbeeld van landelijke bouwkunst criteria als type, bouwtechniek, samenhang met de directe of bredere omgeving, historische verkaveling en patroon van wegen en waterlopen, meer gewicht in de schaal werken, dan bij een kerkgebouw. Daar zullen eerder stijl, gaafheid van details, esthetische kwaliteiten en geschiedkundige aanknopingspunten de doorslag geven. Bij monumenten van jongere datum zijn op hun beurt bouwtype, techniek, vormgeving, architect en sociaal-historische betekenis weer het meest van belang.

De samenhang met de omgeving heeft bij de beoordeling een grote -zo niet dominerende- rol gespeeld. Objecten als daglonershuizen, weverswoningen, smidsen e.d., ontleen vooral daaraan vaak hun bijzondere waarde. Een op zich interessant object, dat als laatste getuige de herinnering oproept aan een overigens verder geheel verstoorde situatie, scoort doorgaans minder hoog, dan een object dat deel uitmaakt van een karakteristieke, betrekkelijk ongerept gebleven omgeving. Daarentegen zal een in detail aangetaste reeks gebouwen, die een onderdeel vormt van een qua maat en schaal nog goed bewaarde en interessante structuur, op grond daarvan in deze inventarisatie juist worden meegenomen.

Ten slotte heeft, zoals men begrijpen zal, ook de zeldzaamheids-waarde van een object of nederzettingstype bij de afwegingen meegespeeld.

Onnodig te zeggen dat genoemde criteria niet alleen van belang zijn in het kader van deze inventarisatie. Zij spelen een cruciale rol bij het concrete monumentenbeleid van de provincie Noord-Brabant: bij het bepalen van de prioriteiten voor het behoud* van cultuurhistorisch waardevolle objecten en het ontwikkelen van het daarvoor meest geëigende instrumentarium.

* Naast genoemde criteria zullen in de praktijk ook andere factoren (bouwkundige staat, mogelijkheden tot functie-waardering, beschikbare middelen e.d.) het eventuele behoud van cultuurhistorisch waardevolle objecten bepalen.

3. Werkwijze

Bij het in kaart brengen en beschrijven van de verschillende cultuurhistorisch waardevolle objecten, met het doel een overzicht te geven van wat in de provincie op dit gebied bewaard is gebleven, werden de samenstellers met een aantal beperkingen geconfronteerd.

Om te beginnen was het met de beschikbare mankracht en financiële middelen, gelet ook op het tijdsbestek waarbinnen de werkzaamheden moesten worden afgerond, nauwelijks mogelijk uitvoerig bronnenonderzoek te verrichten naar de geschiedenis van een bepaald gebied. Men was daarom voornamelijk aangewezen op de beschikbare informatie, die doorgaans schaars aanwezig en bovendien niet altijd even betrouwbaar bleek.

Daarnaast waren er ook problemen van meer praktische aard. Zo leende, vooral in dicht bebouwde kommen, de situatie er zich niet altijd voor om bijvoorbeeld alle gevels van een gebouw nauwgezet te bestuderen. Voor interieurs gold dit in nog sterkere mate; deze konden slechts bij hoge uitzondering worden bezichtigd.

In verband hiermee kan het hier gepresenteerde materiaal slechts een indruk geven -zij het dan een redelijk verantwoorde- van de in de gebouwde omgeving aanwezige waarden, die voorwerp van monumentenzorg kunnen zijn en die bij planologische beslissingen in de beschouwing moeten worden betrokken.

Bij het bestuderen en beschrijven van de objecten is, zoals al aangestipt, de samenhang met de directe omgeving en met de nederzetting als geheel voortdurend goed in het oog gehouden. Een object kan, als deel én als exponent van een groter geheel, immers niet adequaat worden beschreven, als dit totaalbeeld bij de onderzoeker ontbreekt.

Belangrijke aanknopingspunten voor dit totaalbeeld vormen onder meer de specifieke kenmerken van de omgeving (hoogteligging, reliëf, perceelsvorm, bodemgebruik e.d.), die een rol hebben gespeeld met betrekking tot de plaats en aard van de nederzetting. Zo is er een hemelsbreed verschil tussen het landbouwgebied in de polders van Noordwest-Brabant en, om wat te noemen, een Kempens akkerdorp. In het eerste geval domineert het open, vlakke land, met zijn grote, verspreid gelegen boerehoeven; in het tweede geval hebben we te maken met een veel kleinschaliger akkerstructuur met een lint van boerderijen, gelegen op de oeverwallen van beken. Behalve het onderkennen van verschillen in "decor", is ook het bepalen van de invloed daarop van historische en sociaal-economische factoren - als conjunctuur, machts patronen, bestaansmiddelen, verkeersbindingen enz. - van groot belang voor het invullen van dat totaalbeeld. Een goed voorbeeld daarvan is Vught, dat zijn vorm met Markt en stationsbuurt kreeg onder invloed van de oude hoofdwegen tussen Eindhoven, Den Bosch en Tilburg, alsmede de latere spoorlijn.

En ten slotte kan ook literatuur over een gebied en de daarbinnen gelegen nederzettingen een - zij het vaak globaal- beeld geven van de dominanten die bij de ontwikkeling daarvan een rol hebben gespeeld.

Al dit materiaal te zamen vormt als het ware een soort "onderlegger", die in meerdere of mindere mate houvast biedt bij het verwerven van inzicht in hetgeen als karakteristiek mag worden aangemerkt.

In dit verband zijn ook oude kaarten van belang, vooral de sinds ca. 1830 gepubliceerde topografische kaarten 1:25.000 en 1:50.000. Deze zijn namelijk direct vergelijkbaar met de huidige stafkaarten van dezelfde schaal en geven daardoor een goed beeld van het veranderingsproces dat zowel nederzettingen als landschap in de loop der tijd hebben ondergaan. Overigens is het patroon dat uit het bestuderen en vergelijken van deze kaarten naar voren kwam, steeds ter plekke aangevuld met eigen waarnemingen met betrekking tot stratenpatroon, bebouwing en beplanting.

In hoeverre is, ondanks de hier gekozen opzet, waarbij een aantal concrete criteria als uitgangspunten dienen, toch niet het gevaar aanwezig dat er bepaalde subjectieve elementen in de beoordeling sluipen?

Degene die de inventarisatie uitvoert, maakt uit wat hij wel en niet documenteert. Hij wordt daarbij geleid door zijn kennis van de historische karakteristiek van de nederzetting. Welke elementen bepalen het eigen -specifieke- karakter daarvan? Is dit "eigene" nog afleesbaar aan bebouwing of omgeving, en in hoeverre is het door veranderingen verstoord?

Het zal duidelijk zijn dat alleen al dit deel van het afwegingsproces niet geheel objectief kán zijn. Het wordt immers niet alleen bepaald door de doelstelling van het onderzoek, maar ook de persoon van de inventarisator en de tijd waarvan hij het product is.

Tegelijkertijd echter mag men erop vertrouwen dat de systematiek en de criteria die aan dit onderzoek ten grondslag liggen, een zekere garantie bieden dat persoonlijke voorkeuren bij de beoordeling uiteindelijk nergens de boventoon voeren.

In hoofdstuk 4 wordt ingegaan op het verband tussen de ruimtelijke vorm van de nederzetting en de geomorfologische en landschappelijke context waarin zij geplaatst moet worden. Aansluitend volgt een schets van de karakteristieke bebouwingstypen en groenelementen.

In het daarop volgende hoofdstuk worden de verschillende objecten alfabetisch per straat behandeld. Straten die zich onderscheiden door een duidelijke samenhang van de daarin gelegen objecten, worden in voorkomende gevallen bovendien afzonderlijk beschreven.

Per object worden vermeld: huisnummer, algemene typering, geschatte bouwdatum, exacte bouwdatum* (b.v. blijkens muurankers, jaarsteen, literatuurvermelding), data van belangrijke wijzigingen, de aanwezigheid van eventuele artefacten, zoals stootstenen, hekpalen e.d., bijgebouwen (met vermelding van eventueel afwijkende datering), groenelementen (waarbij oudere bomen met opgave stamontrek), eventuele opmerkingen over details of bijzondere onderdelen**.

Iedere inventarisatie bevat bovendien één of meer kaarten van het onderzoeksgebied, schaal 1:10.000 (bij dichtere bebouwing ook uitsneden met schaal ca. 1:5.000). Daarop zijn de volgende zaken aangegeven:

- geïnventariseerde objecten met cultuurhistorische betekenis (zwarte stip)
- beschermde monumenten (zwarte stip met cirkel)
- straatnamen en huisnummers
- gemeentegrenzen
- dijken, waterlopen en steilranden
- oude wegenpatronen en oude akkerbodems met een humusdikte van minimaal 50 cm (globaal aangegeven).

Beschermde stads- en dorpsgezichten, alsook landgoederen, zijn eveneens aangegeven. Groepen gebouwen die een karakteristiek geheel vormen of die deel uitmaken van een interessant nederzettingstype, zijn omlijnd.

* In tegenstelling tot de geschatte bouwdatum is de exacte bouwdatum in de tekst steeds onderstreept aangegeven.

** Voor zover het rijksmonumenten betreft, zijn de beschrijvingen ontleend aan de officiële monumentenlijst, zo nodig onderzijds aangevuld (aangegeven met N.B.).

4. Historische karakteristiek van de gemeente Geldrop.

Landschap

De nederzetting Geldrop is gelegen op de linker- en rechter oever van de Rul of Kleine Dommel, op een hoogte van ca. 20 meter boven N.A.P.

Het beekdal zelf ligt uiteraard lager, ca. 17-18 meter boven N.A.P., dit geldt ook voor het broek- en hakhoutbos bij het kasteel.

De bodem bestaat voornamelijk uit middelhoog- en hoog gelegen dekzand, dat na en tijdens de laatste ijstijd (ca. 10.000 jaar geleden) door de wind is afgezet. Plaatselijk is er een lemig karakter, terwijl zich in de beekdalen hier en daar veen kan hebben ontwikkeld. De waterlopen hebben geulen, aanvankelijk met smeltwater, in het dekzand uitgesleten. Langs de beken zijn oeverwallen afgezet.

Het landschap binnen de gemeente kan onderscheiden worden in:

- a. De engere beekdalen van de Rul of Kleine Dommel met een paar meanders.
Grotendeels is het beekdal ingesloten door bebouwing. Voor een deel is de beek gekanaliseerd, waarbij enkele beekbochten gespaard zijn gebleven.
Langs de beek liggen graslandpercelen, de vroegere hooilanden en vooral nabij het kasteel en het Goor hakhoutbosjes en broekbos. Op de grens met Eindhoven ligt een deel van het Urkhovense zeggegebied.
Verder in het noordwesten de Rielsche Loop en vanuit de Gijzenrooi en Gijzenrooische Zegge de Beekloop.
- b. Aan weerszijden van de Rul of Kleine Dommel de bebouwing van de kom van Geldrop, die een sterk verstedelijkt karakter draagt. De bebouwing en structuur van de oorspronkelijke gehuchten in het zuidwestelijke gedeelte van de gemeente (Genoehuis en Gijzenrooi) is grotendeels nog aanwezig.
- c. De oude akkers en weilanden. Van de akkers en weilanden vallen met name die op, welke gelegen zijn tussen en om Zesgehuchten. Ze laten nog veel zien van de oude percelering en zijn opgehoogd door de zogenaamde potstalcultuur met heideplaggen en mest. De akkers kenmerken zich door steilranden en enkele kleine waterloopjes, waaronder Beekloop en Rielsche Loop.
Bij Genoehuis zijn veel akkerpercelen ontgrond. De Beekloop is een afwatering van de Gijzenrooische Zegge. Opmerkelijk van de Gijzenrooische Zegge is dat het een moeras- broekbos is gelegen tussen de akkers. Verder zijn de kleinere akkerbodempercelen te noemen nabij Hulsterbrug, Klooster en Rulse Dijk.

- d. Heideontginningen. In de zuidwestpunt van de gemeente ligt een groot deel van de Groote Heide met het Kleine Huisven. De oude Groote Heide is in de loop van de 19e en 20e eeuw hoofdzakelijk met naaldhout beplant en voor een deel ontgonnen in weide en akkerland, waarbij een van de grootste vennen van Brabant Het Groote Huisven is gedempt. De rijkswegen van Eindhoven naar Weert en Venlo doorkruisen de Groote Heide. Anderzijds zijn de landschappelijke relatie van Zes Gehuchten met hun akkercomplexen en de aangrenzende Groote Heide nog goed te herkennen. Aan de oostzijde van de gemeente ligt de Braakhuizensche Heide met zijn vennen met eveneens voor een groot deel een naaldhout bebossing uit de 19e- en 20e eeuw. Laatst genoemde heide grenst aan de Strabrechtse Heide.

Met name de Rijksweg Turnhout-Venlo heeft een sterke scheiding aangebracht tussen de landschappelijke elementen.

Nederzettingen

De gemeente Geldrop bestaat sinds 1921 uit de gehuchten Klein-en Groot Braakhuizen en de oorspronkelijke gemeente Zesgehuchten met de buurtschappen: Riel, Genoehuis, Gijzenrooi, Hoog Geldrop, Hout en Hulst. Voor die tijd bestond Geldrop slechts uit Klein- en Groot Braakhuizen. Het gehucht Riel behoort niet meer tot de gemeente maar is in de zeventiger jaren geannexeerd door Eindhoven.

Geldrop is een kasteeldorp met, midden in de nederzetting aan de Rul of Kleine Dommel, het kasteel van de Heer van Geldrop. Het dorp groeit in de negentiende eeuw door de sterk toenemende industrialisatie van met name de textielnijverheid uit tot een vlek, een nederzetting, die stedelijk aandoet. Dit komt vooral door de fabriekscomplexen met kantoren en magazijnen en de huizen van de fabrikanten.

De verschillende gehuchten zijn successievelijk in de bebouwde kom opgenomen. Alleen Genoehuis en Gijzenrooi liggen nog in een agrarische landschappelijke situatie en bestaan uit verspreid liggende boerderijbebouwing gelegen aan een bochtig wegenpatroon. Naast het kasteel lag op Heuvel de middeleeuwse kerk van de H. Brigida die op het einde van de 19e eeuw is afgebroken. Ter plaatse werd in 1890 de huidige kerk gebouwd. In 1884 kreeg Zesgehuchten zijn kerk.

Het kasteel ligt centraal in het dorp aan de Dommeloever, omgeven door een parkaanleg en houtopstanden, enigszins geïsoleerd van de rest van de bebouwing. De heer van Geldrop die op dit kasteel woonde moet in het verre verleden een belangrijke rol hebben gespeeld in het ontstaan van Geldrop. Reeds in 1377 gaf hij aan de bewoners privileges en gronden waardoor de Geldropse gemeenschap nagenoeg los kwam te staan van het kasteel.

In 1846 wordt het Eindhovense kanaal gegraven. In Geldrop is er echter geen havenontwikkeling gekomen daar er geen losplaats mocht komen.

In 1913 kreeg Geldrop een station aan de lijn Eindhoven-Weert. Vanaf de Heuvel lopen lintbebouwde straten die Braakhuizen en het in de 19e eeuw rondom de neokerk ontstane Zesgehuchten verbinden. Van Braakhuizen aan de rechteroever van de Dommel rest nog de driehoekige vorm van de vroegere plaatse. De oorspronkelijke bebouwing is echter verdwenen terwijl eromheen grote naoorlogse nieuwbouwwijken zijn ontstaan ten behoeve van de Eindhovense forensen.

Door de industrialisatie en het forensisme uit Eindhoven heeft Geldrop een streekfunctie gekregen. In de bebouwde kom is een aantal ingrijpende stedenbouwkundige ontwikkelingen in gang gezet die de oorspronkelijke nederzettingsstructuur danig aantasten en verstoren. Onder andere is dit goed te zien bij het grootschalige ziekenhuiscomplex aan het Bogardeind en op de Heuvel. Bij de Heuvel ontbreekt nu de westkant van het plein.

Bebouwing en groenelementen

Woonhuizen

Door de ontwikkeling van Geldrop van agrarische- tot geïndustrialiseerde nederzetting in de 19e en 20e eeuw is een duidelijke sociale differentiatie te zien in de woonhuizen. Zo kunnen meerdere huistypen onderscheiden worden. Arbeidershuizen, met als voorbeelden Heggestraat 10-12 uit 1883, de no's 67-69-71 uit 1880 en Langstraat 9-11 uit ca. 1875-1900. Al deze huizen hebben slechts één bouwlaag onder een zadeldak. Burgerhuizen: Hofstraat 2 uit 1869, no. 19 van ca. 1870, Mierloseweg 7 uit 1891, Molenstraat 7 uit ca. 1890 en Papenvoort 22 uit 1913, de meeste bestaande uit één bouwlaag onder een zadeldak. Herenhuizen: Heuvel 1, 19, 22, en 93-94 gebouwd tussen 1890 en 1910. In de Langstraat staan de oudste, de no's 5 en 10, respectievelijk uit 1866 en 1879. Deze huizen hebben meestal vijf traveën en twee verdiepingen, de oudste onder een schilddak en de jongere onder zadel- of samengestelde dakvormen. Fabrikantenhuizen: aan de Heuvel 5 en Hofstraat 4 staan de oudst bekende fabrikantenhuizen uit 1869. Vooral Heuvel 5 is interessant daar er een dienstwoning uit 1870 en een pakhuis uit 1890 zijn aangebouwd. Bogardeind 25 uit het laatste kwart der vorige eeuw met een opmerkelijke dakbekroning, Nieuwendijk 46 uit 1883 en Stationsstraat 46 uit ca. 1910. Overige huizen: Heuvel 14-14, ca. 1880 (dubbel-winkelwoonhuis), Hofstraat 1, 1870 (nu gemeentehuis), Papenvoort 24, 1885 (jachthuis), Mierloseweg 1, kasteel uit 1616 met latere aanbouwsels, de huizen Bogardeind 223, Heuvel 23 en Hulst 128, een herberg of koffiehuis uit eind 19e en begin 20ste eeuw.

Bedrijfsgebouwen

De textielindustrie die de belangrijkste bedrijfstak is geweest voor Geldrop heeft onder andere de volgende objecten nagelaten een "fabriekshuis" uit 1854 op de Heuvel no. 9; een fabrieksgebouw uit 1863 aan de Molenstraat waarin destijds de machines werden aange-

dreven door het water van de Dommel dat nog steeds onder de fabriek doorstroomt; een fabrieksgebouw uit 1910 gelegen aan de Wielstraat 25 en grenzend aan de Molenstraat; een fabrieksgebouw aan het Bogardeind 33 uit het laatste kwart der vorige eeuw en een fabrieksgebouw aan de Laagstraat 6 uit ca. 1915. Van de industriële-archeologische objecten zijn ook nog te noemen de molen uit 1843 aan de Molenakkers 5 en de perronoverkapping van het station Geldrop uit 1912 aan de Parallelweg.

Religieuze gebouwen

In de gemeente bevindt zich een tweetal gaaf bewaarde laat 19e-eeuwse r.k. kerken. Een driebeukige kruisbasiliek, de H. Brigida uit 1889-91, met koepel en twee torens door Ch. Weber, aan de Nieuwedijk 2.

Een driebeukige kruisbasiliek, de H. Maria en H. Brigida uit 1884, met westtoren in neogotische stijl door H.J. van Tulder, aan de Papenvoort 4.

Verder een St. Vincentiushuis uit 1899 aan de Langstraat 13.

Boerderijen

In Geldrop liggen verspreid door de gemeente een aantal vrij gave 19e eeuwse boerderijen. De belangrijkste zijn Genoenuizerweg 1, 3; Genoehuis 9; Gijzenrooi 3; Hout Oost 7, 9; Hulst 87, 118, 120; Mierloseweg 23; Mackenziestraat 4 en Emopad 16.

Genoehuis 1 bevat een 18e eeuwse kern en is evenals Emopad 16 een woonstalhuis. De andere genoemde zijn alle langgevelboerderijen. De boerderijen van Genoehuis en Gijzenrooi liggen in een authentieke landschappelijke omgeving te midden van hoge akkerbodems.

Artefacten

Op de hoek Nuenenseweg Mierloseweg staat een wegwijzer met opschriften uit 1866.

Op het kerkhof van Zesgehuchten staat een gietijzeren kruisbeeld met corpus. Op de hoek Stationsstraat-Heggestraat bevindt zich een Christus Koning-beeld.

Groenelementen

Bij de boerderijen is veel van de oorspronkelijke erfbeplanting verdwenen.

De typerende beplanting van linden, beukenhagen, boomgaarden e.d. is te zien in de gehuchten Genoehuis en Gijzenrooi, respectievelijk op de adressen Genoenuizerweg 1 en 3, Genoehuis 9, Gijzenrooi 3 en Heggestraat 10-12. Verder bevindt zich een fraaie erfbeplanting bij de kasteelboerderij Mackenziestraat 4.

Bij het kasteel een kasteeltuyn met oude hoogopgaande bomen waaronder exoten en aangrenzend een productiebos van wilgen en populieren en hakhoutbosjes.

Bij de diverse heren- en fabrikantenhuizen is de 19e eeuwse
tuinaanplant vaak nog aanwezig met diverse hoge bomen en heesters.
Langstraat 5 en 10, Mierloseweg 7, Nieuwendijk 46, Stationsstraat
46 zijn goede voorbeelden hiervan.
Het kerkhof van Zesgehuchten wordt afgescheiden door een oude
beukenhaag.